

KONUSMA ADABI

<https://www.youtube.com/watch?v=rJNxb62jmnU>

Hazirlik Sorulari:

- 1- Bir mecliste öncelikle kimler konuşmalıdır?
- 2- Bir mecliste yanlış konuşan bir insane karşı tavrımız ne olmalıdır?
- 3- Bir mecliste ne tür konuşmalar karşıdaki insanları üzebilir?
- 4- “Az ye, az uyu, az konuş” sözü sizde neleri çağrıştırıyor?
- 5- ‘İffetli dil’ deyince ne anlıyorsunuz?
- 6- Dilin afeti nedir?

Konuşma Ve Dinleme Adabi:

İnsanlar birbirleriyle konuşarak tanışır , anlaşır ve anlaşma yoluna giderler. Dinimiz insanları güzel bir biçimde konuşmaya teşvik eder. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “(Ey Muhammed) kullarıma söyle en güzel olanı söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Şüphesiz şeytan , insan için apaçık bir düşmandır.”

Müminin sahip olması gereken özelliklerden birisi diline hâkim olmasıdır. Rabbimiz , bunu şu şekilde beyan etmektedir: “Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir , Onlar ki , namazlarında huşû içindedirler , boş ve yararsız sözlerden yüz çevirirler , zekatı verir , iffetlerini korurlar...”

O halde lüzumsuz şeyler konuşmamalıdır. Daima meşru ve makul şeyler konuşmalı kötü söz ve davranışlardan sakınmalıdır. Sevgili Peygamberimiz de “Mümin; insanları kötüleyen , lanetleyen , kötü söz ve davranış sergileyen kimse değildir” şeklinde buyurmuş ve kırıcı sözlerden bizleri men etmiştir.

Konuşurken yalandan ve dedikodudan sakınmak gerekir. Unutulmamalıdır ki her konuştuğumuz söz kaydedilmektedir. Yüce Allah bu konuda bizi şöyle uyarmaktadır: “And olsun insanı biz yarattık. İnsanın kendi kendisine fısıldadıklarını biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız. Onun sağında ve solunda iki melek yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen ve dediklerini kaydeden bir melek hazır bulunmasın.”

Konuşmalarda önemli olan noktalardan birisi de beden dilidir. Buna göre konuşma esnasında bedenimizi olumlu bir biçimde kullanmalıyız. Özellikle birisiyle konuşurken başka tarafa bakmamalı , ses tonumuzla karşımızdakini rahatsız etmemeliyiz. Nitekim Peygamberimizin de çevresindekilere bu şekilde hitap ettiğini Rabbimiz şöyle vurgulamaktadır: “Sen onlara Allah`ın rahmetinden dolayı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın , onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları sen bağışla , onlar için Allah`tan mağfiret dile. (Yapacağın) işlerde onlara da danış , eğer azmedersen , Allah`a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever.”

Konuşurken hoşgörü ve tebessümü elden bırakmamalı , ağır ve kırıcı sözler sarf etmemeliyiz. Bir müslümana yakışmayacak konuşmalardan uzak durmalıyız. Söyleyeceğimiz sözün sonunu düşünmeliyiz. Konuşanı dinlemeli , sözünü kesmemeliyiz. Özellikle büyüklerin yanında yüksek sesle ve bağırarak konuşmamalıyız.

Dilimize yabancı olan kelimeleri kullanmaya özenmemeliyiz. Zira dil , kültürü de beraberinde getirmektedir. Dil yabancılaştıkça kültürümüz de bundan olumsuz etkilenmektedir.

Konuşmak kadar dinlemek de önemlidir. Zira başkalarını ikna etmenin en iyi yolu , onları dinlemektir. Güzelce dinlemek , insana kendisini ölçme ve değerlendirme fırsatı verir. Ancak dinlemeyi öğrenen insanlar yapılan konuşmalardan faydalanırlar. Bu nedenle , konuşmayı değil dinlemeyi tercih etmek , çoğu zaman bizi kazançlı çıkarır. Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: **“Allah’a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin ya da sussun”**

KONUŞMA ADABI

Toplum içinde, bir mecliste konuşmanın ve sohbetin bir adabı olmalıdır. Yani konuşurken uyulması gereken, dikkat edilmesi gereken bir takım kurallar vardır. Bu edep kuralları, o mecliste insanların sohbetten istifadesi ve huzur içinde insanların birlikte yaşayabilmesi açısından önemlidir. Konuşma ve sohbette dikkat edilmesi gereken en önemli kurallar şunlardır:

1. Bir meclise girince selam vererek girmeli, mümkünse insanların hal ve hatırını sormalı, tebessüm etmelidir. Fakat bir sohbet ve ders varsa, konuya bölmek için sessizce bir kenara oturmalıdır.

2. Bir mecliste öncelikle büyükler ve ilim sahibi olan insanlar konuşmalıdır. Tecrübeli ve ilim sahibi insanlara fırsat verilmeli ki, diğer insanlar daha çok istifade etsinler. Herkes konuşmak isterse, ilim sahibi insanlara konuşma zamanı ve fırsatı kalmayacak, istifade azalacaktır. Küçükler ise sorulmadıkça ve çok gerekmedikçe konuşmamalıdır. Eğer sormak istedikleri bir konu varsa, kısaca, sözü uzatmadan sormalıdır.

3. Bir mecliste bir insan konuşurken, o sözünü bitirmeden araya girip sözünü kesmemelidir. Konuşanın sözünü kesmek nezaketsizliktir. Hadis-i şerifte; “Arkadaşı konuşurken susmak mürüvvettendir” buyurulmaktadır.

4. Bir insanın konuştuıkları hoşunuza gitmediyse veya siz farklı düşünüyorsanız, bu konuya itiraz ederken nezaket içerisinde ve karşıdakini kırmadan ifade etmelidir. Şöyle bir ifade kullanılabilir: “Bu konuda sizin söyledikleriniz doğru olabilir, fakat meseleye acaba şu açıdan

bakabilir miyiz? Bu konuda farklı düşünce şekilleri var, siz ne dersiniz?” gibi daha yumuşak ifadelerle kendi düşüncenizi ifade edebilirsiniz.

5. Yanlış bir şeyler söyleniyorsa, bunu herkesin içinde değil de bire bir söylemek daha iyi olur. Belki de yanlış gördüğünüz şey gerçekte doğru olabilir. Belki de sizin bilgileriniz yanlış olabilir. Bunu dikkate alarak, hemen itiraz etmeden araştırmalıdır.

6. Toplumun içinde bir insanın yanlışlarını söylemek, ona nasihat etmek veya onun özel hayatına ait bir şeyler anlatmak rencide edebilir. Bu tür şeyleri bire bir söylemek gerekir.

7. Toplum içinde üç kişinin bulunduğu bir yerde, iki kişinin fısıltıyla sessizce konuşmaları ayıptır. Diğer insanlar kendileri hakkında konuşulduğunu düşünüp kırılabilirler. Türkçe bilmeyenlerin yanında Türkçe konuşmak da fısıltı ile konuşmak gibidir. İbn Mes'ud (r.a.) Allah Rasûlü'nün şöyle dediğini nakletmiştir: "Eğer bir yerde üç kişi iseniz, kalabalığa karışmadıkça, ikiniz ötekini bırakarak gizli bir şey konuşmayın. Çünkü bu, onu üzer." (Müslim, Selâm, 26, 27, 28; İbn Mâce, Edeb, 50).

8. Bir mecliste sonradan gelen insanlara yer açılmalıdır. Büyükler daha üstte oturmalıdır. Küçükler büyüklere yer vermelidir. Bir insan yerinden kalkıp geçici bir süre dışarıya çıkmışsa, başka birisi onun yerine oturmamalıdır. Bu yerde oturmak o insanın hakkıdır.

9. Bir mecliste bir büyük veya ilim sahibi bir insan faydalı bir şeyler anlatıyorsa, diğer insanlar sessizce dinlemeli, kendi aralarında konuşmamalıdır. Siz dinlemek istemeseniz bile başkalarının dinlemesine engel olma hakkımız yoktur.

10. Bir mecliste sohbet yapılıyorsa veya bir görüşme varsa, diğer insanlar saygıyla dinlemeli, telefonlarını kapatmalı, gereksiz yere dışarıya çıkıp girmemelidir.

11. Toplum içinde müstehcen ve argo konuşmak doğru değildir. Özellikle çocukların olduğu ortamlarda dikkat etmeli, onlara kötü örnek olacak konuşmalardan kaçınmalıdır. Bazı edebe aykırı meseleleri konuşmak gerekiyorsa, kapalı ifadelerle meseleyi anlatmak gerekir. Hadis-i şerifte, "Fuhuş söyleyene cennet haramdır." [Ebu Nuaym] buyruldu. Fuhuş haddi aşan, edebe ve ahlaka uygun olmayan konulardır.

12. Bir insanın günahını ve ayıbını toplum içinde söylememeli, o insanı utandırmamalıdır. Hadisi şerifte: "Bir kulun ayıbını örten kişinin Allah ahirette ayıplarını örter" buyrulmaktadır.

Peygamber Efendimiz karşısındakini kim olursa olsun onun yüzüne bakarak sabırla dinlerdi. Az ve öz konuşurdu. Çok yüksek sesle konuşmazdı. Bağırarak konuştuğunu duyan olmamıştır. Meleklerin çok bağırılarak konuşulan yerde durmadıkları söylenebilir.

13. İnsanlarla konuşurken yumuşak ses tonu ile konuşmalı, karşınızdaki insan konuşurken onun yüzüne bakmalı, göz teması kurmalı ve sözü bitmeden konuşmamadır. Ona dinlediğinizi göstermek için başınızı sallayarak onu tasdik edebilirsiniz.

14. Başkası hakkında konuşmamaya dikkat etmelidir. Bu konuştuğumuz eğer onun hoşuna gitmezse bu gıybet olur. Gıybet ise büyük günahlardandır. Birileri gıybet ediyorsa onu uyarmalıdır.

15. Her zaman doğru sözlü olmalıdır. Fakat bazen bu doğrular başkasını kıracaksa veya yanlış anlaşılacaksa susmak daha uygun olabilir.

16. Konuşma adabı konusunda önemli konulardan birisi de, az ve öz konuşmaktır. Şunu unutmamalıdır ki; konuşmak gümüşe susmak altındır, demiş atalarımız. Bazen konuşmak insana çok şey kaybettirebilir. Başka bir atasözü; Çok konuşanın çok sakatlığı olur, diyor. Yani çok konuşan insanlar çok hata yaparlar. Çok konuşmak bir fazilet değildir, bilakis az ve öz konuşmak bir fazilettir.

DİL BELASI: DILIN AFETI

Cevâmiu'l-kelim'den, Buhâri'nin naklettiği bir hadîste Efendimiz, şöyle buyurmaktadır: "Gerçek müslüman, elinden dilinden müslümanların emniyet ve esenlikte olup (zarar görmedikleri) kimsedir. Hakiki muhacir de, Allah'ın yasak ettiği şeylerden uzaklaşıp onları terk edendir."

Çok konuşmak, akîl ve ruhî dengesizliğe delâlet eden bir hastalıktır. Makbul söz, en kestirme bir yolla, muhatabın kafasını karıştırmadan ona bir şey anlatan sözdür. Muhataba bir şeyler anlatabilmek için uzun boylu konuşmaya gerek yoktur ve hatta çok defa uzun bir konuşma, beraberinde bir kısım zararlar da getirir. Zira çok söz tenâkuzdan (çelişki), tenâkuzlar ise karşı tarafın kafasında çeşit çeşit yeni sorular meydana getirmekten hâli (boş) değildir. Böyle bir durum ise, faydadan daha ziyade muhatap için zararlı olabilir..

Akıllı insan, konuşmak yerine, hem kendisi hem de başkaları için faydalı olabilecek şahısların konuşturulmasını sağlayan insandır. Aslında, akıllı kâinat fen ve ilimleriyle; kalbi de ilâhî mevhibelerle doymuş ve olgunlaşmış kimselerin yanında başkalarının konuşması saygısızlık ve o kâmil ruhların susması da toplum adına bir mahrumiyettir.

Az söylemek, çok dinlemek bir fazilet ve ermişlik nişânesi, devamlı kendini dinlettirmek arzusu da, her zaman bir cinnet eseri sayılmasa da, mutlak bir dengesizlik ve hayâsızlık olduğunda şüphe yoktur.

Söylenecek her söz, bir meseleyi halletmeye ve bir soruya cevap olmaya yönelik bulunmalıdır. Söylerken de hem sorana hem de dinleyenlere bıkkınlık vermekten kat'iyen kaçınılmalıdır.

İnsanın, konuşmaması gerektiği yerde susması ve konuşması icap ettiği yerde de konuşması normal ve tabiidir. Ne var ki, daha istifadeli olabilecek kimselerin konuşmaları, her zaman tercih edilmelidir. Bu ise, her şeyden evvel bir edep işi ve susmanın faziletini idrak etmeye bağlıdır. Atalarımız ne hoş söylemişlerdir: "Konuşman gümüş ise, sükûtun altındır."

İnsan, çok söz söylemekle değil, söylediği sözlerin yerinde ve faydalı olmasıyla kadrini, kıymetini yükseltir. Aksine, her yerde ulu orta konuşan kimse, hele konuştuğu şeyler de yüce mefhumlara ve uzmanlık isteyen mevzulara dairse, hem bir sürü hatalara düşer, hem de kendi değerini düşürmüş olur. "Çok konuşanın çok sakatlığı olur" sözü ne kadar yerinde ve kıymetli bir sözdür.

İnsan konuşmalarıyla kendini gösterir ve davranışlarıyla da ruhunun yüceliğini aksettirir. Her sözü mutlaka onun söylemesi lâzım geliyormuş gibi lafı kimseye bırakmayan gevezeler, zamanla bütün dostlarından nefret ve tahkir görmeye başlarlar. Böyle bir durum ise, zaman zaman onların da söylemeye muvaffak olabilecekleri güzel sözlerin dinlenmemesini ve dolayısıyla da çok yüksek hakikatlerin -bir geveze söylediği için- küçümsemesini netice verir ki, bu da, o yüce hakikatlere karşı hüremetsizlik ve saygısızlık demektir.

Az yeme, az uyuma gibi az konuşma da, öteden beri olgun kimselerin şiarı olagelmiştir. Ruhî melekelerin gelişmesinde insana ilk tavsiye edilen şey, diline hakim olup, lüzumsuz ve münâsebetsiz sözlerden sakınma olmuştur. Zira, her yerde ağzını açıp saçma sapan söz edenlerin, kafa ve gönüllerinden daha büyük olan dilleri, ihtimal ki, onların sürekli kaybetmelerine sebep olacaktır; hem burada, hem de öteki âlemde.

Hele yapmadıkları şeyleri söyleyenlerin hâli, bütün bütün acı ve onlar hesabına düşündürücüdür. Bu itibarladır ki, En Doğru Sözlü'nün beyanında dil ve ağız arasını muhafaza etme, cennetlere uçmanın birinci vesilelerinden sayılmıştır.

Bir insan, çok konuşma, kendi beyanını beğenme ve başkalarına söz hakkı tanımama hastalığından uzak kaldığı nispette, Yaratan ve yaratıklara yakın ve onların nazarında sevimli olur. Aksine, ne Hak katında, ne de halk katında umduğunu bulamaz.

Konuşma nasıl olmalıdır, konuşma adabı nedir? Kulağın adabı nedir?

"İnsanoğlunun her sözü aleyhinedir; ancak iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak yahut Allah Tealâ'yı zikretmek müstesnadır."

"Özür dilemek zorunda kalacağın bir sözü söyleme!" (İbn Mâce, Zühd, 15)

Konuyla ilgili hadis şöyledir:

Ümmü Habibe (radiyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İnsanoğlunun her sözü aleyhinedir; ancak iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak yahut Allah Tealâ'yı zikretmek müstesnadır." [Tirmizî, Zühd 63, (2414).]

Aliyyu'l-Kâri der ki: "Hadisin açık manası, istisna edilen; iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak yahut Allah Tealâ'yı zikretmek dışında bütün konuşmaların kişinin aleyhinde olduğunu, başka bir konuşma tarzının olmadığını gösteriyor. Ancak, gibi hadisleri aşırılığa ve istikametli olmayan konuşmadan sakındırmak anlamında yorumlamak gerekir. Şurası muhakkak ki, mübah söz, ahirette ona bir fayda sağlayacak değildir.

Konuyla ilgili ayetler ve hadisler dikkate alındığında bu hadisin anlamı şöyle olur:

"Ademoğlunun, hadiste geçenler ve benzerleri dışında kalan her sözü, onun için bir üzüntü ve pişmanlıktır. Onda menfaatine bir yön yoktur. Bu konuda gelen diğer birçok hadis de bunu kuvvetlendirir. Bu hadisin şu ayetten alınmış olması muhtemeldir:

"İnsanların birbirleri arasında gizlice konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeyi, bir iyilik yapmayı veya insanların arasını düzeltmeyi teşvik eden kimselerin bu maksatla yaptıkları gizli konuşmalar bundan müstesnadır. Kim bunu Allah rızası için yaparsa, elbette biz ona pek büyük bir mükâfaat vereceğiz." (Nisa, 4/114).

Şu halde gerek ayetlerde ve gerek hadislerde gelen hayra, yardımlaşmaya, dostluğa vb. yönelik konuşma çeşitleri dışındaki konuşmalar kişinin lehine değildir. Hadiste sadece üç tane istisnanın belirtilmesi, hem o üç kısma giren konuşmaların önemini gösterir, hem de bunlar dışında kalan mübah konuşmalarda son derece dikkatli olmaya uyarı demektir. Alimler, mübah yani dinen sakıncası olmayan konuşmaların aleyhte olmayacak sınırdaki kalsa bile ahirette faydasının olmayacağına dikkat çekerler. Normal bir sohbet mübahdır, ama gıybet, dedikoduya, malayaniye bulaşma tehlikesi her an mevcuttur. Bütün mübahlar böyledir. Dolayısıyla, Aleyhissalâtu vesselâm, Allah'ın rızasına, ahiret ekimine âzamî ölçüde uygun bir hayat tarzının yollarını gösterirken, konuşma adabında da, mü'minleri son derece dikkatli olmaya çağıran bir ifade kullanmıştır. (bk. Canan İbrahim, Kütüb-ü Sitte, 16781-2)

Efendimizin (SAV) Konuşma Adabı

Düşünmek ve konuşmak, insanı diğer canlılardan ayıran en mühim vasıftır. Aralarındaki alâka sebebiyle konuşma, sahibinin aklı seviyesini ve fikir yapısını gösteren pürüzsüz bir ayna gibidir. Dolayısıyla insanı insan yapan dilidir. İslâm, mü'minlerin söz disiplinine sahip olmalarını istemiş ve bu sahada pek çok esaslar koymuştur.

Bir mü'min de her şeyden önce besmele çekerek ve Allah'a hamdederek konuşmaya başlamalıdır. Böyle başlanmayan her mühim iş bereketsizdir. (Ebû Dâvûd, Edeb 18; İbn Mâce,

Nikâh 19) Allah'ı zikretmeksizin çok konuşmak da kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanlar ise Allah'tan en uzak kimseler. (Tirmizî, Zühd 62)

Konuşmak, insanlar arasındaki iletişimi, muhabbeti ve anlaşılabilirliği sağlayan büyük bir ilâhî lütuftur. Yani insanlar duygu ve düşüncelerini, arzu ve taleplerini çoğu kez konuşarak ifade ederler. Bir kimsenin kullandığı dil ve üslûb, onu hayatta başarılı kılabildiği gibi hüsrâna da uğratabilir. Hatta kişinin dilini muhafaza etmesi, cenneti elde etme vesileleri arasında zikredilmiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz (asm) buyuruyor ki:

“Kim bana iki çenesi arasındaki (dili) ile iffet ve nâmusunu koruma sözü verirse, ben de ona cennet sözü veririm.” (Buhârî, Rikâk, 23)

Bir başka hadis-i şerîf'te **“En faziletli kimdir?”** sorusuna Resûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem:

“Dilinden ve elinden Müslümanların emniyette olduğu kimsedir.”

mukâbelesinde bulunmuştur. (Buhârî, İmân, 4-5)

Fahr-i Kâinât Efendimiz (asm) konuşma âdâbıyla alâkalı bir kısım kâideler koymuştur ki bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Açık ve anlaşılır bir şekilde muhâtabın seviyesine göre konuşulmalı, gerektiğinde önemli görülen ifâdeler tekrar edilmelidir. Nitekim ashâbın, fasih ve belîğ bir üslûp ile konuşan Peygamber Efendimiz (asm) hakkındaki şu tespitleri oldukça önemlidir:

“Resûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-'in konuşması her dinleyenin rahatlıkla anlayabileceği şekilde açıktı.” (Ebû Dâvûd, Edeb, 18)

“Konuştuğu zaman onun kelimelerini saymak isteyen sayabilirdi.” (Buhârî, Menâkıb, 23)

“İyice anlaşılmasını istediği kelime ve cümleleri, üç kere tekrar ederdi.” (Tirmizî, Menâkıb, 9)

Sözün, muhâtab tarafından iyice anlaşılabilmesi için bazen tekrar edilmesi gerekebilir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'de câlib-i dikkat vâkiâlar önemine binâen bir kaç kez tekrarlanmıştır. Meselâ şeytanın emr-i ilâhîye isyân edip secde etmemesi yedi yerde, Musâ (as)'a îmân eden sihirbazların durumu ise dört yerde tekrarlanmıştır.

Fahr-i Kâinât Efendimiz (asm), namaz kıldırırken dikkat çekici âyetleri bazen iki, bazen üç defâ tekrarları. Sahâbeye nasihat ve îkazda bulunurken, bir kısım ifâdeleri tekrarladığı olurdu. Allâh dostlarının sohbetlerinde de bu şekilde tekrarlara çokça rastlamak mümkündür. Ancak bunun telkin maksatlı olması, sıkıcı olmaması ve cemaatin seviyesine münâsip olması gerekir.

Sözün anlayacak kimsenin bulunmadığı meclislerde konuşmak da nefesleri isrâf etmek mânâsına gelir. Zîrâ Meşhûrî'nin dediği gibi; **“Âkilân tâ söz mahallin bulmadıkça söylemez!”**

2. Bilgiçlik taslama ve kendini başkalarına üstün gösterme niyetiyle yapmacık konuşmalarda bulunmak veya insanların anlayamadıkları kelimelerle onlara hitap etmek şiddetle yasaklanmıştır. Sevgili Peygamberimiz:

“Şüphesiz ki Allâh Teâlâ, sığırın otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi, sözü ağzında evirip çevirerek lûgat paralayan kimselere buğz eder.” buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, Edeb, 94)

Vazifesi hakkı ve hakîkati beyan olan Resûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-, konuşmalarında hiçbir zaman san'at kaygısı taşımamıştır. Sevgili Peygamberimiz (asm), tertemiz duygular içinde, şefkat ve merhamet hisleriyle dolu olarak ve ruhûnun en tabîî ifâdeleriyle konuşmuştur. Böylece onun mübarek sözleri apayrı bir güzellikte ve şânına yakışır bir hüsn-ü edeb üzere olmuştur.

3. Bağırıp çağırmak sûretiyle yüksek sesle konuşulmamalıdır. Kişinin karşısında sağır varmışçasına bağırarak ya da kavga ediyormuş gibi öfkeli bir ses tonuyla konuşması, doğru değildir. Kibar ve nazik bir üslûbun benimsenmesi, her zaman için en isâbetli yoldur. Kur'an-ı Kerim'in beyânıyla Lokman -aleyhisselâm- oğluna söz konusu metodu şöyle tavsiye etmektedir.

“ (Yavrum!) Yürüyüşünde tabîî ol ve sesini alçalt. Unutma ki seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.” (Lokman, 31/19)

Bir başka âyette de:

“Kullarıma söyle, en güzel sözü söylesinler! ” (İsrâ, 17/53)

buyurmaktadır. Hatta Allâh Teâlâ, Hz. Musâ ile kardeşi Hârûn'u, Fıravun'a gönderirken onu yumuşak bir sözle uyardıklarını istemiş (Tâhâ 20/43-44), muhâtab kafir de olsa âdâb gereği güzel bir üslûbun kullanılmasını emretmiştir. Bir hadis-i şerifte de, söylenecek güzel bir sözle bile cehennem azabından kurtulunabileceği ifâde edilir:

“Yarım hurma vermek sûretiyle de olsa cehennemden korunun. Bunu da bulamayan (hiç olmazsa) güzel bir sözle cehennemden korunsun! ” (Müslim, Zekât, 68)

4. İki kişinin, yanlarında bulunan üçüncü kişiyi dışlayarak aralarında fısıldaşmaları yasaklanmıştır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (asm) böyle bir tavrın, yalnız kalan kimsenin üzülmesine sebep olabileceğini belirtmektedir. (Buhârî, İsti'zân, 47) Olgun bir Müslüman ise mü'min kardeşini üzecek ve kalbini incitecek davranışlarda bulunmak istemez.

5. Bir mecliste herhangi bir konu görüşülüyor ise veya cevaplandırılmak üzere bir soru sorulmuşsa, ilk söz hakkı meclisin büyüğüne aittir.

Bununla birlikte diğer kişiler de yeri geldiğinde edebe uygun bir şekilde fikirlerini beyân edebilirler. Nitekim bir hâdiseyi anlatmak için, yaşça en küçük olan Abdurrahman bin Sehl ilk önce söze başlayınca, Efendimiz -sallallâhu aleyhi ve sellem-; “Sözü büyüklerine bırak, sözü büyüklerine bırak!” buyurmuş, bunun üzerine olayı büyükler anlatmıştır. (Buhârî, Cizye, 12)

Abdullah bin Ömer şöyle anlatır: “Birgün Allâh Resûlü ashâbına:

« Bana mü'mine benzeyen bir ağacı söyleyin!» buyurdu. Oradakiler çölde bulunan ağaçları tek tek saymaya başladılar. Gönlüme onun hurma ağacı olduğu düştü ve hemen söylemek istedim. Ancak orada benden büyük insanlar bulunduğundan konuşmaktan çekindim. Onlar cevâbı bilemeyip sükût ettiklerinde, Efendimiz onun hurma ağacı olduğunu söyledi.” (Müslim, Münâfikîn, 64)

6. Az ve öz konuşmalı, lüzumsuz tafsilattan kaçınmalıdır. Diğer bir ifadeyle çok konuşmamayı, yerinde ölçülü konuşmayı âdet edinmek gerekir. Allâh Teâlâ mü'minlerin mümtaz hasletlerini sayarken:

“O kimseler ki boş söz ve işlerden yüz çevirirler.” (Mü'minûn, 23/3)

buyurmakta, lüzumsuz sözlerle meşgul olmayı fâsıklık ve dalâlet olarak nitelendirmektedir. (Lokmân, 31/6)

Peygamberimiz (asm) ise bu konuya şu hadisleriyle dikkat çekmektedir:

“Allâh'ı zikretmeksizin çok konuşmayın! Allâh'ın zikri dışında çok söz söylemek kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanların ise Allâh'tan en uzak kimseler olduğunda şüphe yoktur.” (Tirmizî, Zühd, 62)

“Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.” (Tirmizî, Zühd, 11)

Taşlıcalı Yahyâ, çok konuşanların çok hata yapacağını ifâde ile şöyle der:

"Ehl-i dillerde bu mesel anılır; / Kim ki çok söyler ise çok yanılır."

7. Maddî veya manevî hiçbir faydası olmayan, bilâkis zararı bulunan konuşmalardan şiddetle kaçınılmalıdır. Zîra:

“İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 50/18)

âyet-i kerîmesi, insanın kendisine bahşedilen hayatın kelime kelime hesabını vereceğine dikkat çekmektedir. Nebî -sallâhu aleyhi ve sellem- de şöyle buyurmuştur:

“Allâh'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun!” (Buhârî, Edeb, 31, 85)

8. Kişinin helâl mi haram mı, güzel mi çirkin mi, hayır mı şer mi henüz tam olarak kestiremediği bir sözü söylemesi de konuşma âdâbına aykırıdır. Hadis-i şerifte:

“Kul, iyice düşünüp taşınmadan bir söz söyleyiverir de bu yüzden cehennemini doğu ile batı arasından daha uzak bir yerine düşer gider.” buyrulmaktadır. (Buhârî, Rikâk, 23)

Nitekim atalarımız da, “Bin düşün bir söyle” ve benzeri güzel sözleri söylerken bu hadislerden ilham almışlardır.

9. İkili ilişkilerde insanı müşkil duruma sokacak anlamsız sözlerden kaçınmak, dostlukların devamı açısından fevkalâde ehemmiyeti hâizdir. Fahr-i Kâinât Efendimiz (asm):

“Ö zür dilemek zorunda kalacağın bir sözü söyleme!” buyurmuştur. (İbn-i Mâce, Zühd, 15)

10. Mü'min her hâlükârda doğruyu konuşmalı, yalan söz ve yalan haberdan şiddetle sakınmalıdır. Allâh Resûlü (asm) şöyle buyurmuştur:

“İnsan sabahlayınca, bütün âzâları dile mürâcaat eder ve (âdeta ona) şöyle derler; «Bizim haklarımızı korumakta Allâh'tan kork! Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz, sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz.» ” (Tirmizî, Zühd, 61)

Kur'an-ı Kerîm ise aynı çerçevede bizlere şu uyarıda bulunmaktadır:

“ Ey îmân edenler! Allâh'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki Allâh amellerinizi salih hâle getirsin ve günahlarınızı bağışlasın. ” (Ahzâb, 33/70-71)

11. Gelecekle ilgili konuşurken “inşâallâh” demek, konuşma ile alâkalı bir diğer edeb kâidesidir. Kulun cüz'î irâdesi herhangi bir şeyin olması için kâfi bir sebep değildir. Önemli olan Allâh'ın dilemesidir. Zîra istikbale ait bir şey dilerken “inşâallâh” demek, Allâh'ın irâdesinin farkında olmak ve onun irâdesinin üstünde bir irâde tanımamak demektir. Nitekim bir âyet-i kerîmede;

“« İnşâallâh» ifâdesini kullanmadıkça hiçbir şey için, «Bunu yarın yapacağım» deme! ” (Kehf 18/23-24)

buyrulmaktadır. Bir hadis-i şerifte ise Süleyman -aleyhisselâm-'ın istikbâle mâtuf bir işinde, inşâallâh demediği için dileğinin gerçekleşmediği haber verilmektedir. (Buhârî, Eymân, 3)

Kulağın Adabı

Allah Teâlâ insana iki kulak bir ağız vermiştir. İnsan iyi bir dinleyici olmalı ki güzel konuşabilsin. Kulak, hayırları dinleyip öğrenmek, Allah ve Rasûlü'nün, anne-babanın ve hocanın emirlerini dinleyip itaat etmek için lütfedilmiştir. Allah'ın âyetleri de işiten ve dinleyen kimseler içindir. **Yalan sözü, dedikoduyu, gıybeti, insanı günaha götüren konuşmaları, başkalarının gizliliklerini dinlemesi onun aleyhinedir. Müstehcen şeyleri dinlemesi ise kulak zinasıdır.** (Buhârî, İstî'zân 12, Kader 9; Müslim, Kader 20-21) Çünkü çirkin sözler insan üzerinde fenâ tesirler bırakır, aklını fikrini bozar.

Her şeyi dinlemek, her işittiğini söylemek çoğu zaman insanı hataya sürükler. Nebî (s.a.v):

“Her duyduğunu nakletmesi kişiye yalan olarak yeter.” buyurur. (Müslim, Mukaddime 5)

Güzel ses ve sadâlar kulağa hoş gelir, lâkin düşkün olduğunda vakti heder eder.

İnsan, kulağının şükrü olarak bol bol Kur’an-ı Kerim ve nasihat dinlemelidir. Kur’an okunduğunu işittiğinde hemen susup can kulağıyla dinlemeli ki rahmete erebilsin.

Duymadığı hâlde duyduk diyenler gibi olmamalı, boş söz duyunca hemen yüz çevirmelidir.

Allah Teâlâ cümlemizi, sözü dinleyip en güzeline tabi olan hâlis kullarından eylesin! Amin!

Sorularla İslamiyet

Konuşmanın Yedi Âdabı

Allah’ın insanlara verdiği birçok nimet vardır. Konuşma nimeti ise insanı diğer canlılardan ayıran vasıfların başında gelir. İnsanın vasf-ı mümeyyizi olan konuşma nimeti, diğer nimetlerde de olduğu gibi, rast gele kullanılmamalı, belirli kıstaslar içerisinde konuşma adabına riayet edilmelidir. Konuşma adabını “Ne söylediğine ve hangi zamanda söylediğine dikkat et.” diye en sade şekilde özetleyen Hazreti Ebu Bekir Efendimiz’in bu sözü bizim için mihenk taşıdır. Nerde konuşmak, ne zaman susmak, ne söylemek, neyi söylememek ve bunları yapabilmeyen pratik usullerini sizin için yedi maddede topladık.

1. Susmasını bilmek

Öncelikle konuşmanın zıddı olan susmak, en güzel huylardandır. Âfiyet ve selâmetin onda dokuzu susmaktadır. Çünkü insanın başına gelen belâlar çok konuşması sebebiyledir. Süleyman aleyhisselam “Eğer konuşmak gümüş ise susmak altındır.” buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)de “Çok konuşanın hatası çok olur, hatası çok olanın günâhı da çok olur, günâhı çok olan kimseye de ateş daha lââyık olur.” buyurmuşlardır.

2. Faydasız sözleri terk etmek

Fazla konuşmak, tekrarında fayda olmayan şeyleri tekrar etmek ve lüzumundan fazla konuşmaktır. Faydası olmayan şeyleri konuşarak vakit zayi edilmemelidir. İnsan ömründen hesaba çekilecektir. Resûlullâh (s.a.v.); “Kişinin faydasız şeyleri terk etmesi, onun müslümanlığının güzelliğindedir.” yine başka bir hadisinde “Dilini fazla konuşmaktan tutan ve malının fazlasını infâk eden kimseye müjdeler olsun.” buyurdular.

Konuşmanın ortası; az sözle maksadını gizlemeyen, çok sözle muhâtabını usandırmayandır. Hızır (a.s.), Mûsâ (a.s.)’a bu hususta: “Ey Mûsâ, dinleyen söyleyenden daima fazla usanır ve yorulur.

Konuştığında muhâtabına bıkkınlık verecek kadar sözü uzatma. Hem şurasını da iyi bil ki; kalbin bir kap gibidir. Onun içine koyacağın şeyleri düşün de koy.” der.

3. Yalana yaklaşmamak

Kişi, doğru veya yanlış her duyduğu şeyi söylememelidir. Müslüman, tehlike görse bile doğruyu söyler, yalan konuşmaz. Çünkü doğru söylemekte tehlikelerden kurtuluş vardır. Kurtuluş doğrulukta, helâk olmak ise yalandadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Duyduğu her şeyi söylemesi, kişiye günah olarak yeter.” ve “Kim ki, yalan söylemeyi ve yalanla amel etmeyi bırakmazsa, Allâhü Teâlâ o kimsenin yemeyi, içmeyi bırakmasına, orucuna bir kıymet vermez.” buyurmuştur.

4. Bilmiyorum deme erdemine sahip olmak

Bir insan için bütün ilimleri bilmek imkânsızdır. İş böyle olunca bazı şeyleri bilmemek bir eksiklik değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadîs-i şerîflerinde “Kendine bir meseleden sorulup da bilmediği hâlde fetvâ veren kimse hem sapık hem de saptırandır.” buyurmuşlardır. Hz. Ali (k.v.): “Size bir şey sorulup da bilemediğiniz zaman ‘Bilmiyorum, Allah bilir.’ cevabını vermeniz kalb ve vicdâna ne kadar hoş gelir. Zâten âlim; bilmediklerinin bildiklerinden çok olduğunu bilendir, İbn-i Abbas radiyaallahumâ, “Bilmiyorum demeyi terk eden âlim, belâsını bulmuş demektir.” der. Bazı âlimler ise “Bilmiyorum diyen, noksanını bilip çalışa çalışa âlim olur, fakat bilmediği halde biliyorum dâvâsında bulunan, felâket çukuruna düşer.” demişlerdir.

5. Münakaşayı terk

Münâkaşa ve mücâdeleden uzak durmalıdır. Çünkü bunlar düşmanlığın anahtarıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Kim haklı olduğu hâlde münâkaşayı terk ederse cennetin en üst derecesinde onun için bir köşk yapılır. Kim de haksız olduğu hâlde münâkaşayı terk ederse onun için cennetin kenarında bir köşk yapılır.” buyurmuştur.

6. Gıybetten sakınmak

Konuşma adabına riayet eden kişi gıybet etmez. Gıybet, kişinin başka birisi hakkında, duyduğunda hoşlanmayacağı şeyleri o kişi yanında yok iken açıkça, kinâye yoluyla veya işâretle söylemesidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurmuştur ki: “Bilir misiniz, gıybet nedir?” Allah ve resûlü daha iyi bilir, dediklerinde “Kardeşini, hoşlanmayacağı bir şey ile anmandır.” buyurdu. “Ya söylediğim kardeşimde varsa?...” denildiğinde ise “Eğer söylediğin onda varsa gıybet etmiş olursun ve eğer söylediğin onda yoksa o vakit ona iftirâ etmiş olursun.” buyurdu.

7. Çirkin sözden sakınmak

Sövmek ve çirkin söz söylemek de adaba riayet eden kişinin huyu değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Kötü ve çirkin söz cefâdır, cefâ ise cehennemdedir.” “Muhakkak Allah çirkin ve kötü söze buğzeder.” buyurdular. Allâh’ın yarattıklarından -canlı, cansız- hiçbir şeye lânet etmez, lânet etmeyi alışkanlık hâline getirmez. Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurdular: “Kul bir şeye lanet ettiği vakit, bu lanet göğe yükselir, yükselince de göğün kapıları kendisine kapanır. Sonra bu lanet yeryüzüne iner. Yeryüzünün de bütün kapıları kendisine kapanır. Bundan sonra sağa döner, sola döner, çıkar yol bulamayınca, (sonunda) lanet edilmiş olan

kimseye döner. Bu kimse buna lâıık ise, iş tamamdır; değilse, lanet edenin kendisine döner.” buyurmuşlardır.

YAZAR: Fatih Çelebi İnsan ve Hayat